

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

schitterende voordracht over de Rattenman op het eerste psychoanalytische congres. Sadger noemt Freuds meest uitgesproken karaktertrek zijn liefde voor de waarheid. Verder lees je over: grote honger naar mensen van wie velen na gebruik werden afgestoten. Termen als genie, erge sadist, pieke-raar, tiran, charmeur vallen, en Sadger noemt karakteristieken voor Freud als: vrijgevig met zijn ideeën, verdroeg moeilijk originaliteit bij zijn leerlingen, onberekenbaar humeurig, dankbaarheid was niet zijn sterkste punt, begaafde organisator waar-zonder de psychoanalyse niet zo'n opgang had gemaakt, mensenkenner en gebo-ren leider met onvoorwaardelijk gezag. De grote vijandschap van de kliniek, de geves-tigde psychiatrische kringen in Wenen tegenover Freud en de psychoanalyse wordt ironisch en bitter beschreven. Beschre-ven worden de woede en de walging van de Weense analytici, medestrijders van het eerste uur, toen Freud alle macht in han-den van de Zwitsers, met name van Jung, wilde leggen. Freuds Witz heeft volgens Sadger een bittere galsmaak, zijn ironie was scherp, maar nooit kwam het tot een bevrij-dende lach.

Freud zou niet zo'n trouwe jood geweest zijn als hij zelf beweerde: hij kon alleen niet anders. Zijn keuze voor lekenanalyse zou vooral uit haat tegen de artsen voortkomen, die hem in Wenen zo veel jaren hadden bespot. Vervolgens was er de wens mensen als Rank, Reik en zijn dochter Anna goed te verzorgen. Sadger was ertegen, zoals negen-tig procent van de analytici volgens hem. Tevens is in deze uitgave een bibliogra-fie van Sadger opgenomen en er wordt een inhoudelijk overzicht gegeven van zijn bij-dragen aan de psychoanalyse, die vooral betrekking hebben op de perversie — hij schreef een soort psychoanalytische psy-chopathia sexualis — en op de toegepaste psychoanalyse. Al met al een merkwaardig, maar interessant boek.

Een begeleiding bij het lezen van Bion

Bespreking van

Paulo Cesar Sandler (2005). *The language of Bion — A dictionary of concepts*. Londen: Karnac. ISBN 978 1 85575 366 2, 853 pp., £45,-

RUDI VERMOTE

The language of Bion biedt verschillende conceptuele ingangspoorten tot het werk van Bion en is in die zin vergelijkbaar met de klassieke *Vocabulaire de la psychanalyse* van Laplanche en Pontalis (1967) en met *Language of Winnicott* van Abram (1996). Het is een erg lijvig boek omdat de auteur niet alleen refereert naar Bion, maar telkens Bion zelf aan het woord laat en soms bladzijdenlange citaten geeft. Het is dus bij wijze van spreken een boek vol knipsels uit het werk van Bion, maar aan elkaar gezet vanuit een conceptuele benadering. Sandler kent het werk van Bion goed, hij vertaalde het grotendeels in het Portugees. Hij benadert het werk met veel respect en nauwgezetheid. Toch komt het geheel rommelig over. De auteur labelde veel woorden als 'concept'. Bijvoorbeeld onder p: pain, paramnesia, parasitic, penis, penumbra of associations enzovoort, om een aantal opeenvolgende concepten te noemen. Niet allemaal woorden waar men spon-taan onder zal gaan zoeken. Mijns inziens had de auteur beter enkele grote concep-ten als ingangspoort kunnen gebruiken, zoals Hinshelwood (1989) in zijn *Dictionary of kleinian thought* doet. Ondanks het grote aantal concepten ontbreekt er een lijst, zodat de lezer geen referentiepunt heeft in de doolhof. Daarenboven zijn er door deze werkwijze veel herhalingen. Hoe-wel het een verzorgd boek is, is de lay-out zo dat de concepten niet vanzelf in het oog springen tussen het vele knip- en plakwerk.

Bij de begrippen worden ook telkens 'misuses and misconceptions' en 'suggested cross-references' vermeld. Dit is origineel maar deze staan ook vet afgedrukt, waardoor de concepten zelf niet meer in het oog springen.

Inhoudelijk is dit woordenboek diepgaander en minder interpretatief dan de *The dictionary of the work of W.R. Bion* van Lopez-Corvo (2003) — ook een Braziliaan — dat bij dezelfde uitgeverij werd uitgegeven (Vermote 2004 en Van Bouwel 2004). Tijdens mijn lezing van het werk van Sandler vond ik geen fouten of incoherenties. Dat was wel het geval bij Lopez-Corvo, die vooral in het late werk van Bion uitglijdt, bijvoorbeeld over diens gebruik van mystieke metaforen.

Bij Sandler komt de late Bion uitvoerig aan bod, bijvoorbeeld *A memoir of the future*, waarin Bion zijn gedachten in de vorm van een toneelstuk-roman naar voren brengt, waarbij de personages opgevoerd worden als delen van een persoonlijkheid. Een uniek voordeel van dit woordenboek is dat Sandler ook Bions bronnen heeft nageplozen. Daarbij geeft hij een goede insteek in de filosofische en mathematische oorsprong van bijvoorbeeld Bions transformatietheorie. Het hoofdstuk over filosofie is bijzonder. Sandler had toegang tot de bibliotheek van Bion, maar hij vermeldt niet wat hij in diens aantekeningen vond en wat zijn eigen veronderstellingen zijn. Dit is jammer.

Het boek is vrij hermetisch voor lezers die niet vertrouwd zijn met het werk van Bion. In die zin kan het bezwaarlijk een inleiding in het werk van Bion genoemd worden. Daarvoor zou ik de onvolprezen *New introduction to the work of Bion* van Grinberg (1993) aanraden. Het woordenboek met de vele citaten vervangt ook het doorworstelen en telkens herlezen van Bions werk niet, wat op zich een emotionele ervaring is. De poëzie en versheid van het werk van Bion gaat door de verklarende aanpak van het woordenboek verloren. Het is volgens mij vooral een boek voor mensen die

zich verdiepen in het werk van Bion en bij het lezen feedback en een ervaren medelezer willen.

Literatuur

- ABRAM, J. (1996). *Language of Winnicott*. Londen: Karnac.
- GRINBERG, L. (1993). *New introduction to the work of Bion*. Northvale: Jason Aronson.
- HINSELWOOD, R. D. (1989). *A dictionary of Kleinian thought*. Londen: Free Association Books.
- LAPLANCHE, J. & PONTALIS, J.-B. (1967). *Vocabulaire de la psychanalyse*. Parijs: PUF.
- VAN BOUWEL, L. (2004). Bion door de ogen van een Zuid-Amerikaan. Bespreking van R.E. Lopez-Corvo, 'The dictionary of the work of W. R. Bion'. *Tijdschrift voor Psychoanalyse*, 10, 232-234.
- VERMOTE, R. (2004). The dictionary of the work of W. R. Bion, Lopez-Corvo, R. E. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 46, 12, 862-864.

Van Bion tot Ferro

Bespreking van

Antonino Ferro (1999). *The bi-personal field — Experiences in child analysis*. The New Library of Psychoanalysis, 38. Londen: Routledge.

ISBN 978 0 415 21180 2, 210 pp., £ 19,99

MARC HEBBRECHT

In eerdere recensies heb ik de figuur van Antonino Ferro en zijn theorie over de analytische techniek beknopt voorgesteld (Hebbrecht 2002, 2005). Zijn betekenis voor de huidige psychoanalyse lijkt me zo groot dat ik niet kon weerstaan zijn eerste boek, dat in het Italiaans reeds in 1992 verscheen maar pas in 1999 in het Engels is vertaald, ook te bespreken. Het is niet mijn bedoeling te herhalen wat in de vorige recensies staat; wel wil ik enkele ideeën aanstippen die in de andere boeken minder prominent zijn.